

Ксенија Мрђеновић*

Прегледни научни чланак
УДК: 808.5:323.23
DOI: 10.46793/GP.1502.73M

ПОЛИТИЧКО (ДЕЛИБЕРАТИВНО) БЕСЕДНИШТВО**

Рад примљен: 22. 08. 2024.
Рад исправљен: 25. 09. 2024.
Рад прихваћен за објављивање: 25. 09. 2024.

Припрема, садржина и начин извођења беседе прилагођавају се конкретним околностима, потребама, циљевима и аудиторијуму у зависности од тога да ли је посреди политичко (делиберативно) беседништво, судско беседништво, пригодно (епидеиктичко) беседништво (свечана беседа, војнички говор и посмртна беседа) или је у питању говор за медије. Политичко беседништво има за циљ да оствари утицај на мишљење и ставове аудиторијума, придобије аудиторијум на своју страну, што се остварује гласањем или приступањем политичким организацијама, представља политичке идеје, одлуке и намере како би се информисали грађани, ствара углед и позитиван имиџ политичких лидера и странака, али и изношење критика на рачун противника, оспоравање туђих резултата и противљење постојећој политици. У раду биће објашњене и прецизиране специфичности и врсте политичког беседништва, особине које политички беседник треба поседовати, прилагођавање говора аудиторијуму и остваривање утицаја имајући у виду психологију гомиле.

Кључне речи: политичко беседништво, политички беседник, лидери, аудиторијум, психологија масе.

* Докторанд Правног факултета Универзитета у Крагујевцу;
ksenijamrdjenovic@hotmail.com.

** Рад је резултат научноистраживачког рада аутора у оквиру Програма истраживања Правног факултета Универзитета у Крагујевцу за 2024. годину, који се финансира из средстава Министарства науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије

I УВОД

“Ако нисам за себе, ко ће за мене бити?
Ако сам само за себе, шта сам ја?
Ако не сада – када?”
Талмудска изрека; *Mišnah, Abot*

Полис је грчка реч која означава град – државу¹ чије управљање је Аристотел стављао сваком човеку у надлежност, сматрајући да човек као друштвено биће мора учествовати у политичком животу полиса, у супротном би био *idiotes*.² У том периоду политика је подразумевала остваривање одређених идеја у заједници. Те идеје морале су бити у интересу целокупног полиса, а не само појединаца. Иако се управљање полисом мењало кроз време и историјске прилике, данас, више него икада, сваком појединцу можемо приговорити недовољну укљученост и незаинтересованост за управљање модерним полисом чији смо становници. Један од начина за адекватно вођење полиса тада, али и државе сада, свакако је политичко беседништво.

Политичко беседништво назива се и делиберативно (од глагола *delibero*, односно придева *deliberatus* са основним значењем размислити о нечему, одмерити, већати, па и одлучити), али и симбулеутичко (грчки назив за политичко беседништво од глагола *symbolleuo* – саветовање, наговор).³ Своју употребу у великој мери проналази још у периоду старих Римљана и старих Грка о чему сведоче говори Демостена, Цицерона, Квинтилијана који се због свог значаја налазе и у модерним уџбеницима реторике. Римљани су добро приметили да од снаге изговорене речи, њене подобности да остави јак утисак на друге зависи не само исход судског поступка или формулисање правила за будућност, већ често и судбина саме државе, јер су многе судбоносне одлуке донете управо захваљујући лепоти и јачини изговорене речи, или пак способности онога који је изговара да другог убеди и када сви аргументи нису на његовој страни.⁴

Политичко беседништво налази се у чврстој вези са политиком која, према дефиницији професора Чедомира Чупића, подразумева делатност усмерену на осмишљавање, организовање, вођење и регулисање заједничког живота људи у складу са њиховим потребама, интересима, представама, циљевима и средствима у одређеној заједници, уз сагласност свих или уз подчињавање са пристанком или без пристанка.⁵ У најширем смислу овим појмом обухвата се

¹ О. Станојевић, С. Аврамовић, *Ars rhetorica: вештина беседништва*, Краљево, 2002, 261.

² С. Аврамовић, *Rhetorike techne: вештина беседништва и јавни наступ*, Нови Сад, 2023, 342.

³ *Ibid.*, 340.

⁴ S. Gelevski, *Političko besedništvo*, *Pravo – teorija i praksa* 1, vol. 25, 2008, 44–45.

⁵ S. Kovačević, *Pojam i shvatanja politike*, https://www.prafak.ni.ac.rs/files/nast_mat/Pojam_polsist.pdf, датум посете: 18. 08. 2024.

све оно што може имати везе са државом и државном влашћу.⁶ Главним оруђем политике сматра се говор. Говор као такав може се употребљавати, али и злоупотребљавати у различите сврхе у зависности од циљева и намера, јер служи као моћно оружје политичких лидера широм света, који се при сваком обраћању труде да говори придобију аудиторијум пред којим се налазе, утичу на њега, али и да остану забележени и урезани у историји државе и друштва. Још један од важних циљева ове врсте беседништва јесте и наметање воље кроз психолошки притисак или интелектуални утицај, што се врши кроз наговарање и убеђивање, ласкање маси и усмеравање на одређено политичко понашање.⁷

Нушић је сматрао да политичке беседе увек имају за предмет интерес и добро државе и народа и истицао да ова врста беседе, поред осталих говорничких услова, као и широког образовања, захтева и познавање народа, његових правих потреба, као и великих државних интереса.⁸ Како би објаснио значај и утицај беседништва на душу и тело слушаоца Горгија беседништво пореди са лековима и истиче да као што једни лекови сузбијају болест, а други, несразмерни, прекидају живот, тако и неки говори растуже, други развеселе, трећи уплаше, четврти слушаоцу усаде одважност, а пети неким злим завођењем затрују и зачарају душу.⁹ Као што су лекови ту да буду искоришћени за велики број људи, тако се и говори пишу за људе међусобно различите у погледу година, пола, образовања, знања, информисаности, жеља, али са циљем да их заинтересују, освоје и придобију на своју страну.

Према Аристотелу сваки говор састоји се из три елемента: лица које говори, предмета о којем говори и лица којем се обраћа под којим подразумевамо слушаоца на кога се односи крајњи циљ или предмет говора. Сходно томе, постоје три врсте говора који одговарају за три врсте слушаоца.¹⁰ То су политичко (саветодавно), судско и епидеиктичко беседништво. Слушалац који се налази у публици може бити обичан гледалац, судија или политичар.¹¹ Обичан гледалац ће одлучивати и разматрати таленат самог говорника, судија ће одлучивати о прошлим догађајима, док ће политичар одлучивати о будућим догађајима.¹²

Овај рад посвећен је политичком (саветодавном) беседништву, које се према Аристотеловој дефиницији одређује: „У политичком се беседништву или на нешто подстиче или од нечега одвраћа, јер увек једно и друго чине они што приватна лица саветују на њихово лично добро, као и они што народ

⁶ Вид. О. Станојевић, С. Аврамовић, *op. cit.*, 261.

⁷ Вид. С. Аврамовић, *op. cit.*, 342.

⁸ Б. Нушић, *Реторика наука о беседништву*, Београд, 1938, 53.

⁹ Љ. Тадић, *Реторика – увод у бештину беседништва*, Београд, 1995, 305.

¹⁰ Аристотел, *Реторика*, I 3, 1.

¹¹ Аристотел, *Реторика*, I 3, 2.

¹² *Ibid.*

саветују на опште добро“.¹³ Сама сврха опредељена је на штетно или корисно, дакле онај који подстиче он саветује оно што је боље, док онај који одвраћа, одвраћа од нечега горег, док се остали мотиви попут правде, неправде, части или срамоте успутно придружују и провлаче кроз говор.¹⁴

II ПОДЕЛА ПОЛИТИЧКИХ БЕСЕДА

Различите врсте политичких беседа са собом повлаче и различитост реторичких стилова који се прилагођавају конкретној прилици, потребама говора, говорника и аудиторијума. Њихов циљ углавном остаје исти, а то су утицај на јавно мњење и његово „завођење“. Подела политичких беседа према Аврамовићу може бити и на: политички говор у ужем смислу, што подразумева сваки говор везан за државну власт, њено освајање и очување; као и политички говор у ширем смислу, који тежи остварењу било ког другог интереса или циља који је у широј вези са политиком.¹⁵ Даље, политички говор у ужем смислу се појављује као скупштински, партијски (конгресни), агитациони – предизборни, дипломатски, говор на митингу, полемички, али и велики број других говора одржаних у сусрету са грађанима, приликом обраћања нацији, прослављања догађаја, итд.¹⁶

Скупштински говор везује се за место на коме се изводи, а то је скупштина као важан орган који поседује четири функције: представничку, законодавну, изборну и контролну. Она је место на коме се велики број говора одржава свакодневно, у оквиру уобичајених активности. Међутим, управо тамо се изводе говори непримереног садржаја. Наиме, сведоци смо чињенице да се често приликом сукобљавања и размене мишљења сем уобичајеног начина обраћања користе неоубичајено висок тон, непримерен вокабулар, па чак и физички контакти неистомишљеника. Разлози за изразиту гласноћу говорника могу бити вишеструки. Некада, то је начин за придобијање публике, враћање концентрације и пажње слушаца, док некада говорник томе прибегава као последњем средству у недостатку других, па чак и у недостатку властитог знања. Говорница у скупштини често служи као вид промоције идеја, програма и странака, иако постоји посебно питање о коме том приликом треба дискутовати. Они које говоре саопштавају, идеално је да буду и њихови писци, јер им то омогућава добро познавање теме о којој говоре. Зарад веће убедљивости, спонтаности и искрености пожељно је да говори буду саопштавани без читања, али сведоци смо и супротног.

¹³ Аристотел, *Реторика*, I 3, 3.

¹⁴ Аристотел, *Реторика*, I 3, 5.

¹⁵ С. Аврамовић, *op. cit.*, 348.

¹⁶ С. Аврамовић, *op. cit.*, 349.

Забране читања биле су актуелне у српској скупштини у XIX веку, као и у енглеском Дому лордова 1936. године.¹⁷ Импровизовање, говор „из главе“, као и говор „из срца“ често на позитиван начин утичу на аудиторијум који у том случају поклања веће поверење самом говорнику. Говорник чак и након адекватне припреме мора бити спреман на импровизацију и одговор на свако могуће питање које може бити предмет скупштинске седнице. Поред свих наведених вештина потребно је овладати собом, обуздати гнев и бес услед критика, добацивања, провокација, па чак и вређања, јер само такав говорник може сачувати ауторитет и благонаклоност аудиторијума. У времену у ком живимо, услед превелике агресије која допире са свих страна, услед ратова, сукоба, неприлика, најмање пажње и похвала завређиваће говорник који се у том маниру понаша и опходи у ситуацијама када је посреди важан државни интерес и говор о теми од националног значаја. Дути, досадни говори са уједначеном дикцијом, истог темпа, интензитета и без цезуре не држе пажњу аудиторијума и треба их избегавати.

Партијски говор по својим општим одликама посвећен је пријатељском аудиторијуму, што подразумева да су слушаоци наклоњени члану партије којој и сами припадају.¹⁸ У ситуацијама када је говор упућен лидеру партије често се претвара у хвалоспев о његовом лику и делу, те поприма обележја панегирика.¹⁹

Агитациони – предизборни говор карактерише обраћање великом аудиторијуму, везивање за место у коме се говор одржава, помињање истакнутих личности тог места, низ духовитих опаски, познавање локалних проблема, висок степен саосећајности са грађанима.²⁰ За успех саме кампање често је потребан читав низ активности, који не подразумевају само врсне реторичке способности, већ и низ стручњака који ће обезбедити све остале пропратне ствари које једну кампању чине.²¹ Садржину говора углавном чини набрајање свих резултата које је партија до сада остварила, али и низ свих оних које ће остварити уколико на изборима стекну поверење грађана и буду бирани. У погледу реторике и говорничких способности ови говори су углавном одговарајућег квалитета, но највећа мана им је управо чињеница да се садржина ових говора често не спроводи у дело.

Дипломатски говор подразумева пре свега познавање дипломатских вештина, познавање опште културе, као и висок степен самоконтроле.²² Говорник ове врсте треба бити одмерен, mudar, елоквентан, сталожен и сугестиван. Суштина ове врсте говора јесте да се остваре наведени циљеви без

¹⁷ С. Аврамовић, *op. cit.*, 351.

¹⁸ С. Аврамовић, *op. cit.*, 353.

¹⁹ *Ibid.*

²⁰ Вид. С. Аврамовић, *op. cit.*, 354-355.

²¹ *Ibid.*, 355.

²² *Ibid.*, 356.

прављења уступака другој страни и без одустајања од својих принципа, а колико ће то бити остварено зависи од особина којима је појединац, дипломата оплеменењен.

Говор на митингу је говор посвећен масовном аудиторијуму, што подразумева низ специфичности. Треба водити рачуна да се ове врсте говора прилагођавају управо конкретној гомили имајући у виду да се сви припадници гомиле под међусобним утицајем понашају као једно, те су поведени осећајем моћи и важности. Код ових говора неретко се прибегава и завођењу масе, па и застрашивању у погледу тога шта ће се догодити уколико на изборима неко други буде изабран, као и враћању у прошлост, спомињању свих претходних резултата, стављајући акценат и на све оно што ће се у будућности догодити уколико буду одабрани. У свему овоме се и претерује, па понекад ти резултати не буду заиста спроведени у дело, али како стара изрека каже - циљ не бира средство.

Полемички говор најчешће подразумева различите врсте дебате између политичких противника. Колико ће овај вид говора бити садржајан, занимљив и пожељан за аудиторијум зависи од самих говорника. Неретко се он претвара у препуцавање неистомишљеника, па се уместо конкретних аргумената говорници служе изношењем различитих оптужби на рачун оног другог, изношењем детаља из приватног живота, удаљавањем од теме, али и коришћењем псовки и разних других непримерених начина изражавања. Сматрамо да је велики проблем ове врсте говора заправо неадекватна припрема, јер често представља својеврстан проблем свима онима који се са њим ухвате у коштац. У случају да је полемички говор у оквиру телевизијске емисије, њен ток може имати два могућа сценарија. У првом, питања су унапред позната самом говорнику, што је лакши начин који му омогућава да се припреми и унапред научи своје одговоре, док у другом случају мора поседовати широко знање не само конкретне теме, већ и свих оних које са њом могу бити доведене у везу, како би уз помоћ импровизације дошао до задовољавајућег одговора.

III ПОЛИТИЧКИ БЕСЕДНИК

Политички беседник у савременом друштву има важну улогу, с обзиром да се налази на „фронту“ где свака изговорена реч путем средстава јавног информисања допире до великог броја људи. Снага и лепота јавно изговорене речи у политичком комуницирању у садејству је са намером говорника да делотворно утичу на политички аудиторијум.²³ Можемо слободно рећи да се он не сматра обичним говорником, већ својеврсним архитектом који има за циљ повезивање политичких идеја и људи. Његов задатак је да проникне у суштину и овлада уметношћу јавног говорења у политичком контексту,

²³ М. М. Ђорђевић, *Политика и умеће убеђивања*, Београд, 2016, 9.

истражујући како речи и стил могу обликовати јавна мишљења, покренути појединце и усмерити политичке токове у жељеном правцу. Поред говорничких вештина од беседника се очекује да буде аналитичар, стратег и лидер који уме да проникне у људску душу и разуме људске аспирације и страхове. Одабиром правих речи, њиховим адекватним позиционирањем, одговарајућом дикцијом, гласноћом и адекватном употребом цензуре говорник треба да инспирише и мотивише. Различите реторичке технике могу променити расположење публике, придобити је на своју страну или је одбити. Према Аристотелу се на људе делује путем разума (*logos*), преко осећања (*pathos*) и путем личности говорника (*ethos*). Узимањем у обзир сва три елемента постиже се жељени циљ и успешност политичког беседништва.

Беседник је онај који беседу ствара, прилагођава аудиторијуму и презентује према редовном току ствари (ако изузмемо све оне ситуације у којима говоре пишу анонимни људи, они који се налазе „иза кулиса“ и чија имена не сазнајемо).²⁴ Када говорник стане за говорницу, он остаје сам, те уколико није осетио свој говор, поистоветио се са њим и проникао у суштину, узалуд напори свих анонимних лица која су говор писала, јер публика остаје равнодушна, незаинтересована и са жељом да се крај што пре назире.²⁵ О значају и утицају беседника Диброка је говорио: „Ви, господе, који располагете племенитим беседничким особинама, потрудите се да још за рана изазовете и пробудите у себи све клице осећајности којима вас је природа могла обдарити. Вежбајте се у делима племенитости, врлина и самилости који разнежавају ваша срца и која испуњавају та срца узвишеним осећањима“.²⁶ Као главно извориште оваквих особина навео је да је важно учинити карактер чвршћим, темперамент смирењим и постојаним, у чему помажу моћ концепције, моћ сакупљања, усредсређивања и развијања одговарајуће грађе и лексике.

За Цицерона говорник има три задатка: да докаже своје тезе, да приреди слушаоцима уживање и да делује на њихове воље.²⁷ Зарад постизања таквог ефекта беседнику на располагању стоје одређена правила које треба савладати, као што су суочавање с људским погледима, искушавање снаге талента, читање познатих песника, упознавање са историјским делима, проучавање учитеља и писаца свих племенитих наука, као и могућност расправљања о свакој ствари са два становишта, за и против. Даље, говорник треба изучити грађанско право, упознати законе, схватити сву прошлост, а са једним циљем – како би човек постао добар говорник.²⁸

²⁴ К. Мрђеновић, *Трема и страх*, Правни факултет Универзитета у Крагујевцу, Крагујевац, 2022, 31.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Б. М. Рогановић, *Реторика*, Београд, 2001, 286-287.

²⁷ О. Станојевић, С. Аврамовић, *op. cit.*, 14.

²⁸ Вид. Cicero, *O govorniku*, Zagreb, 2002, 74.

Вебер прави поделу на три врсте политичког ауторитета – традиционални, харизматичан и правно-рационални, које сам говорник бира или их међусобно комбинује.²⁹ Први, традиционални тип ауторитета подразумева да оно што беседник говори одражава трајне вредности једног друштва, на њих се позива и ослања, представљајући себе као поборника ових идеја и вредности.³⁰ Харизматични ауторитет је особина коју не поседује свако и подразумева изузетно висок степен сугестивности, снагу говора и снагу личности, моћ контролисања слушаца, лични шарм и скуп свих оних особина које иначе чине доброг беседника, док се логичко-рационални ауторитет заснива на аргументацији коју је говорник у стању да понуди (*logos*), али и на самом положају који говорник заузима.³¹

Углед (имиџ) говорника чини све оно што је говорник у прошлости остварио, стекао и изградио, што подразумева да у неким говорима говорник може живети и од „старе славе“, јер ће његов аудиторијум бити уверен у оно што говори због свега ранијег реченог и услед чињенице да је аудиторијум већ „заведен“ од стране говорника. Да ли добро завођење подразумева ласкање, подилажење, додворавање, па чак и лагање, зависи од моралних капацитета сваког говорника понаособ. Уколико је једини начин завођења лаж, чему би онда требало да служи истина и шта када „вео“ лажи „спадне“, да ли аудиторијум одлази или остаје? На сва ова питања тешко је дати прецизан и унапред одређен одговор без претходне анализе конкретног аудиторијума. Сократ је у својој беседи пре глаасања да ли је Сократ крив или не истакао да је задатак беседника истину говорити,³² а на том становишту стојимо и ми. Само онај који говори истину никада не мора размишљати шта је рекао јер је истина само једна.

Говорник мора имати интеракцију са публиком и на основу кореспонденције схватити шта треба променити и у ком правцу треба ићи. Говор не треба бити конципиран у виду монолога, већ је то дијалог и интеракција говорника и публике. Невербална комуникација попут мимике, геста, става, чак и погледа, за доброг говорника биће довољан знак да ли је разуман, занимљив и пожељан. Гомила аргумената, доказа, чињеница у комбинацији са сугестивношћу, харизмом, говором „из срца“, духовитом досетком и народским говором учиниће да неутралан, али и непријатељски расположен аудиторијум спусти гард и преда се без отпора. Да би узео јавну реч мора бити наоружан знањем из великог броја области и мора расправљати о свему о чему се јавна реч може водити, што подразумева готово свакодневно читање и информисање. Природни говорнички дар и здрав разум без подршке

²⁹ С. Аврамовић, *op. cit.*, 345-346.

³⁰ *Ibid.*

³¹ *Ibid.*

³² Б. М. Рогановић, *op. cit.*, 288.

мудрости и знања богатог и ваљано систематизованог недовољни су за бављење беседништвом.³³

Моћ убеђивања свакако је једна од главних моћи којом беседника треба наоружати, јер беседник без убеђења изазваће подсмех и сажаљење масе, што је наводио и Гете: „Ако беседа не потиче из душе, она и поред све своје лепоте, неће победити срца слушаца“.³⁴ Уколико говорник није истински убеђен у оно о чему говори, не може очекивати да ће убеђење пробудити код своје публике. Да бисмо другима дали добар пример, морамо и сами бити такав пример. Уколико нема жара при говору и личне вере у оно о чему се говори, неће бити ни жара код свих оних на чије душе треба утицати. Много пута смо се након одређеног говора питали шта је то што му тачно недостаје, па некада ни уз адекватну анализу нисмо проналазили задовољавајући одговор. Углавном је то сублимација великог броја чинилаца, али ако бисмо морали да наведемо један, засигурно би то била „лепота душе“, а њу не можемо срести тамо где душе нема. Колико год ова врста беседништва била професионална, пословна, формалистичка, често ће оно што називамо „харизма“ однети превагу у комбинацији са адекватним аргументима. Говорник мора поседовати и стас и глас који су *condicio sine qua non*.

Сагледати себе објективно и бити свестан својих мана само једна је у низу потешкоћа са којима се сваки човек сусреће. За доброг говорника је још важније увидети проблеме свог начина извођења и проблеме у његовој садржини. О томе говори и Наполеон Хил у својој књизи где истиче: „Када бих имао храбрости да сагледам себе онаквог какав заиста јесам, открио бих шта са мном није у реду и исправио бих то, онда бих имао прилику да извучем корист из сопствених грешака и научим нешто из искуства других“.³⁵ Ослободити се стега егоизма, сујете и нарцисоизма задатак је сваког говорника уколико жели да постане и остане изврстан у томе.

А. Политички лидери

Лидерство је скуп понашања које се користи да помогне људима да ускладе свој колективни правац, изврше стратешке планове и непрестано обнављају организацију.³⁶ Свет одувек покрећу лидери, односно људи који мотивишу и подстичу. У прошлости својеврсне лидере представљали су проповедници вере који су снагом воље, душе, ума и срца успевали да изазову исто оно убеђење које и сами поседују код људи којима се обраћају. За разлику од вере за коју нису потребни докази, јер се верује безусловно, у домену политике важно је имати лидере који пружају конкретне доказе и адекватне

³³ *Ibid.*

³⁴ Б. М. Рогановић, *op. cit.*, 287.

³⁵ N. Hil, *Misli i obogati se*, Beograd, 2019, 290.

³⁶ Менаџмент Центар Београд, *Шта је лидерство и ко су лидери*, <https://www.mcb.rs/blog/sta-je-liderstvo-ko-su-lideri/>.

аргументе. Од њиховог рада, утицаја и дела зависи хоћемо ли сви волети државу чији смо држављани и место на коме се налазимо, да ли ће бити уточиште и база коју желимо за себе, своју децу и унуче.

Вечита дилема је да ли се јаки људи рађају или стварају. О томе говорио је и G. Michael Hopf у књизи „*Oni koji ostaju*“: „Тешка времена стварају јаке људе. Јаки људи стварају добра времена. Добра времена стварају слабе људе. Слаби људи стварају тешка времена“, што чини да све изгледа као зачарани круг. Дакле, у периоду лоших и тешких времена изнедре се јаки људи, борци, лидери.

Према Станојевићу и Аврамовићу постоје три врсте оних који воде групу људи, то су обичне вође, праве вође (лидери) и харизматске личности.³⁷ У обичне вође убраја председнике држава, партијске вође, краљеве, царе, али истиче да код њих изостају праве особине лидера. Код правих лидера истиче да су без обзира на све околности и различитости задржали неке основне особине попут одлучности, сугестибилности, изгледа и способности упрошћеног изражавања.

Потреба идентификације саставни је део великог броја људи. Готово сваки појединац жели веровати у то да је попут лидера и да је лидер тај који га адекватно представља. У политичком лидерству ово посебно добија на значају, јер се лидер ни по чему не сме приказивати као доминантан у односу на оне које предводи, с обзиром да се сви они могу окренути против њега вођени сујетом, гневом, љубомором или завишћу. Његови следбеници морају осећати да је он човек из народа, човек који разуме њихове потребе, жеље, проблеме и муке, који се и сам одриче и жртвује зарад општег добра свих. Људи желе да се осећају важним, да њихове потребе буду задовољене и да други изражавају бригу о њиховим проблемима. Наравно, лидер оплеменењен свим тим вештинама убедиће масу да их води баш у правцу у ком желе да иду.

За харизматске личности сматра се да у себи имају божански дар. Ту особину имали су хришћански проповедници прожети светим духом. Надахнути њиме преносили су учење на друге.³⁸ За разлику од претходног типа личности, са харизматским личностима је тешко поредити себе, јер се налазе ван домашаја обичног човека, такве хероје Хомер или сматра да су „боговима налик“ или им приписује божанско порекло.³⁹

Ауторитарне особе карактерише агесија, мизантропија, нетолеранција, употреба стереотипа, склоност ка конвенционалним вредностима и потреба за погледом на свет који је строго структурисан.⁴⁰ Један од начина за бекство од слободе је прихватање ауторитета.⁴¹

³⁷ О. Станојевић, С. Аврамовић, *op. cit.*, 267-268.

³⁸ *Ibid.*

³⁹ О. Станојевић, С. Аврамовић, *op. cit.*, 270.

⁴⁰ О. Станојевић, С. Аврамовић, *op. cit.*, 274.

⁴¹ *Ibid.*

IV ПОЛИТИЧКИ АУДИТОРИЈУМ

Аудиторијум чине сви они којима је говор намењен и до чијег слуха долази. При самом писању говора, било да то чини сам говорник или људи специјализовани за то, важно је имати у виду сва она лица пред којима ће говор бити изведен, али и све оне који данас посредством средстава јавног информисања могу говор послушати. Та хетерогена маса међусобно се разликује по старости, полу, знању, образовању, информисаности, пажњи, посвећености, настројености према говорнику и говору. Говор није намењен да фасцинира само говорника или њему блиске људе, већ да придобије и све оне уздржане, као и оне непријатељски расположене према теми или личности говорника. Дешава се да чак и упркос претходној адаптацији говора очекиваном аудиторијуму говорник може бити изненађен саставом аудиторијума у датом тренутку, али употребљавајући своје вештине говор може успутно кориговати и прилагодити слушаоцима. *Captatio benevolentiae*, односно придобијање наклоности вештина је коју су потенцирали сви стари, али и модерни учбеници и приручници у вези са реториком и јавним наступима.

Умберто Еко у свом делу „Култура, информација, комуникација“⁴² истиче да уколико желимо да придобијемо пажњу слушаоца аргументима треба утицати на њега, при чему нам помажу реторске фигуре које попут украса чине да говор постане необичан и оригиналан. Просечан човек током дана прими велики број информација, па мозак у стању пребукираности не успева да разликује битно од небитног и нека важна сазнања тако остану маргинализована. Добар начин извођења, оригиналност и „освајање“ слушалаца имају за циљ да он на адекватан начин прими, обради и усвоји информацију.

Код политичких говора аудиторијум игра посебну улогу, пре свега због психологије масе. Ле Бон се у свом делу „Психологија гомиле“ бавио овим проблемом и истицао да се људи у маси „ментално заразе“, те да је понашање масе углавном условљено несвесним.⁴³ Да би адекватно одговорио на потребе масе сваки говорник мора знати опште особине масе, а то су: закон душевног јединства, импулсивност, покретљивост, раздражљивост, сугестибилност и лаковерност, нетолерантност, моралност.⁴⁴

Према закону душевног јединства колико год маса била разнородна по свом саставу прожета је истим осећањем под утицајем амбијента, музике, а посебно под дејством вође, јер људи који чине масу тада губе индивидуалност и подлежу масовној психологији.⁴⁵ Импулсивност, покретљивост и

⁴² У. Еко, *Култура, информација, комуникација*, Београд, 1973, 95.

⁴³ С. Аврамовић, *op. cit.*, 320.

⁴⁴ О. Станојевић, С. Аврамовић, *op. cit.*, 271.

⁴⁵ *Ibid.*

раздражљивост подразумевају да се одређена гомила понаша другачије него што би свако од појединаца чинио. Импулсивно деловање за последицу има да масом управља тренутна ситуација, пре него разум и логично размишљање. Раздражљивост подразумева да ће бити много једноставније разгалити масу, него што је то иначе случај, јер ће свака емоција бити пренаглашена, било то одушевљење, срећа или гнев и бес. Сугестибилност као наредна особина масе надовезује се на импулсивност, покретљивост и раздражљивост, па је нећемо посебно разматрати. Нетолерантност прати масу, премда појединци који се налазе у саставу масе појединачно могу бити толерантни, у моменту када се налазе у маси и под утицајем одређеног политичког говора, могу бити врло нетолерантни. Моралност је особина која се у овом случају разматра на другачији начин, јер оно што је морал појединца, није и морал масе.

Тако, људи се могу скупити и одлучити на злочин које ни један појединац као члан масе не би учинио нити одобрио, а много је и људи који су отишли у смрт због идеја које једва да су разумели.⁴⁶ Оно што се са сигурношћу може закључити јесте да већина појединаца под утицајем масе губи део индивидуалности и прилагођава се духу колектива у коме се налази. Уколико бисмо само на кратко масу упоредили са чопором, можемо пронаћи паралелу, чак и сличност у понашању. Наиме, вукови често ради динамичнијих и ефикаснијих улова прибегавају чопору, што им омогућава да савладају и улове плен који је много пута већи од једног вука. Објашњавајући психологију вукова, можемо објаснити и психологију људи који се у свом „чопору“ осећају доминантно и надмоћно. Да ли ће ове особине масе самом говорнику погодовати или не утврђује се у сваком појединачном случају. Говорник ће некада пред собом имати масу коју лако може да мотивише, подстакне и надахне, док ће у неким случајевима бити већих потешкоћа када је маса непријатељски расположена или само неутрална, тј. индиферентна. У оваквим моментима до изражаја долазе психолошке предности говорника, јер добар психолог моћи ће да процени на који начин такву масу заинтересовати и придобити за тему о којој говори.

V ЗАКЉУЧАК

Политичко беседништво од давнина је имало свој значај, примену и улогу, а данас се показује као једно од најраспрострањенијих врста беседништва без које се политика модерне државе не може замислити. Требало би да *prima facie* буде на страни правих вредности, оних које негује читава заједница којој политичар припада, али често се на помен ове врсте беседништва долази до негативног става укорењеног међу људима, јер се сматра неискреним, заводљивим, нестварним и неостваривим. Међутим, овакву праксу треба променити примерима добрих говорника који иза својих говора стоје. Њихови

⁴⁶ *Ibid.*

говори не би требало да остану „мртво слово на папиру“, нити они који за свој једини циљ имају ласкање маси, већ је важно да садржина самих говора буде спроведена у дело, а не само глас који одлази у ветар и чије резултате не видимо испред себе.

Сматрамо да је важно да политички беседник говори истину и да државне интересе ставља испред властитих. Његово постојање и трајање требало би да се издигну и превазиђу егоистичне особине личности и да задовољавају потребе становника читаве државе чији је беседник држављанин. Све супротно може довести до тога да он не буде дугог трајања на политичкој сцени, јер људи осете и препознају лаж. Велики број политичких беседника у свом окружењу има читав низ стручњака који му помажу, али се особине попут сугестивности, искрености, интелигенције, свестраности, сналажљивости, саосећајности и добре психолошке процене не могу купити, нити надоместити другим људима. Говорник њих или поседује или не поседује. Уколико публика све те особине код говорника препозна као резултат добиће успешну беседу и потребу да се његов говор чује више пута. Уколико беседник није оплемењен свим овим особинама ни најбољи говор света неће оставити утисак нити бити прихваћен од стране публике.

Ksenija Mrdjenović*

POLITICAL (DELIBERATIVE) ORATORY

Summary

The preparation, content and manner of delivering the speech are adapted to specific circumstances, needs, goals, and the audience, depending on whether it is political (deliberative) oratory, court oration, special (epideictic) oration (ceremonial oration, military speech, or posthumous oration) or is a speech to the media. Political oratory aims to influence the opinion and attitudes of the audience, win over the audience to its side, which is achieved by voting or joining political organizations, presents political ideas, decisions and intentions in order to inform citizens, creates reputation and a positive image of political leaders and parties, but also criticizing opponents, disputing other people's results and opposing the existing policy. All this is taken into account when preparing, writing and delivering speeches of this type, which distinguishes political oratory from other types of oratory. The paper will explain and specify the specifics and types of political oratory, the qualities that a

* Ph.D. Student at the Faculty of Law, University of Kragujevac.

political orator should possess, the content of political speeches, adapting the speech to the audience and achieving influence, taking into account the psychology of the crowd.

Key words: *political oratory, political speaker, leaders, political speech, audience, mass psychology.*